

Inventering av skyddsvärda träd i Härryda kommun - grova träd, hamlade träd, hålträd och alléer -

Emma Nevander
Februari 2008

Rapportansvarig	Emma Nevander, projektanställd biolog Härryda kommun, 2008
Naturvårdsprojekt	Projektet " <i>Inventeringen av grova lövträd i Härryda kommun</i> " är delfinansierat av Naturvårdsverkets statliga bidrag till lokal och kommunal naturvård.
Tillgänglighet	Härryda kommun, Samhällsbyggnad, 435 80 Mölnlycke, 031-724 61 00 Miljösamordnare Karin Meyer, 031-724 62 53, miljosamordnare@harryda.se Rapporten finns tillgänglig på Internet genom Härryda kommuns hemsida, harryda.se under <i>Miljö / Natur</i> .
Foto	Framsidan: start överst från vänster: Ask vid Risbohults gård, ek i Rådasjöns naturreservat, ask vid Flahall, bok i Rådasjöns naturreservat, hamlade lindar i allén vid Råda Säteri, död ek vid Bråta, bok vid Storåns café, ekar vid Smedstorp samt hamlade askar i Häggesås. Alla foton i rapporten är tagna av Emma Nevander under åren 2005-2008.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Åtgärdsprogram för skyddsvärda träd	4
1.2 Signalarter och rödlistade arter	5
1.3 Vad kan man använda inventeringen till?	5
2. Syfte och metod	6
3. Resultat	8
3.1 Skyddsvärda träd i Härryda kommun	8
3.2 Fördelning av trädslag och grovlek	8
3.3 Placering i landskapet	10
3.4 Vitalitet	10
3.5 Hålförekomst och hamlade träd	11
3.6 Åtgärdsbehov och omfattning av insatser	12
3.7 Indikatorarter och hotade arter	12
3.8 Inventerade alléer i Härryda kommun	13
4. Geografiskt värdefulla och trädrika områden	14
5. Trädslagens fem-i-topplista	18
6. Slutsats	20
6.1 Förslag till framtida arbete	21
6.2 Arbete utifrån Naturvårdsverkets mål	23
6.3 Arbete i Härryda kommun utifrån resultatet av inventeringen	23
6.4 Rapportera fynd av grova eller hamlade träd	24
7. Referenser	25
Bilagor	26
8.1 Bilaga Inventeringsblankett skyddsvärda träd	26
8.2 Bilaga Inventeringsblankett alléer	27
8.3 Bilaga Indikatorarter	28
8.4 Bilaga Informationsblad	29

Sammanfattning

Grova lövträd med en omkrets över 250 cm samt hamlade och hålträd med omkrets över 200 cm har inventerats i detta projekt. Totalt har 1388 träd inventerats, varav 205 stycken var hamlade. Träd med omkrets mellan 250-300 cm dominerar, och det finns endast 66 träd som är grövre än 400 cm. Det grövsta trädet som påträffats är en ask på 617 cm. Totalt har 20 alléer inventerats. De största alléerna finns vid Råda säteri.

Ek dominerar helt klart inventeringen som det vanligaste trädslaget. I övrigt kan nämnas ask, bok och lönn som vanliga trädslag. De vanligaste miljöerna där träden återfinns i Härryda kommun är lövskog och gårdsmiljö. Inventeringen domineras av friska träd, det vill säga träd med kronvitalitet på över 50 %. På de flesta inventerade träd upptäcktes ingen håligheter. Men cirka 12 % av träden har en stor håligheter på över 30 cm.

Cirka 20 % av träden är i behov av kringröjning, men andelen är högre om man räknar kronavlastning och återhamling som åtgärdsbehov. Totalt hyser 26 % av de skyddsvärda träden en hotad och/eller en indikatorart.

I arbetet med att uppfylla miljö kvalitetsmålen god bebyggd miljö, levande skogar och ett rikt odlingslandskap är arbetet med att bevara och vårda skyddsvärda träd en viktig del. För träden på "trädslagens fem i topplista" samt på utvalda träd områden vore riktade skötselinsatser mycket värdefulla.

1. Inledning

1.1 Åtgärdsprogram för skyddsvärda träd

Naturvårdsverket har tagit fram ett "*Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet*" där fem särskilt viktiga träd miljöer för arter knutna till träd som är att prioritera vid bevarandeåtgärder nämns. Dessa är: grova och gamla ekar, gårdsmiljöer, parker och kyrkogårdar, alléer och vägnära träd samt hamlade träd. Dessa träd miljöer är viktiga spridningskällor och refugier för rödlistade arter. För det biologiska kulturarvet utgör de en viktig del, och har även betydelse för upplevelsevärdena i den tätortsnära naturen. Betydande som livsmiljö för rödlistade arter är framför allt de mycket gamla träden. Fristående eller solitära träd som man kan finna vid vägrenar, åkerholmar, på åkrar eller i hagmarker har ofta ett rikt växt- och djurliv, vilket kan vara en rest från de tidigare vidsträckt ängs- och betade hagmarkerna som innebar ett ljusöppet skogslandskap (Jordbruksverket, 1998; Hultengren & Nitare, 1999).

Igenväxning och ändrad markanvändning gör att flerhundraåriga träd riskerar att dö eller skadas i förtid. Hoten mot vårdträden är ofta att de avverkas i onödan på grund av kunskapsbrist beträffande skötselåtgärder såsom säkerhetsbeskrining och kronavlastning. Hård vind är ett hot då vårdträd ofta har stor krona och med åldern rötskador inuti (Jordbruksverket, 1994; Naturvårdsverket, 2004).

Gamla och döda träd bör sparas då de har mycket höga biologiska värden. Åtgärder som hamling, buskröjning och friställning av gamla träd kan rädda träden och ge möjlighet att

överleva på lång sikt även för den flora och fauna de ofta bär (Jordbruksverket, 1998; Jordbruksverket, 1994; Naturvårdsverket, 2004).

Ek intill väggkant vid Eskilsby sågverk.

1. 2 Signalarter och rödlistade arter

I samband med tillkomsten av nyckelbiotopsinventeringar 1990 i regi av Skogsstyrelsen, skapades begreppet signalarter för naturvärdesindikatorer. Signalarter kan användas för att kvalitetsbedöma vegetationstyper och biotoper. Och ska utgöras av arter som ska vara tämligen lätta att upptäcka och identifiera, samtidigt som de är starkt knutna till områden med höga naturvärden. Arterna kan vara till hjälp att lokalisera och urskilja områden som är skyddsvärda. Naturvärdesinventeringar med användningen av signalarter har visat sig vara kvalitetssäkrande och tidsbesparande (Nitare, 2005), genom att arterna är lättidentifierade och kan visa på liknande resultat som en heltäckande inventering av området. Ett områdes skyddsvärde och vårdbehov kan ofta tas fram genom en sammanställd bild av olika signalarter, substratet de växer på och deras frekvens. Noteras bör att naturvärdena kan vara höga även utan fynd av signalarter. En signalart kan samtidigt vara rödlistad. Rödlistade arter löper en risk att dö ut i Sverige (Nitare, 2005).

Kategori	Förklaring
RE – Försvunnen (Regionally Extinct)	Art som är utdöd i Sverige.
CR – Akut hotad (Critically Endangered)	Art som inom landet löper extremt stor risk att dö ut.
EN – Starkt hotad (Endangered)	Art som inte är akut hotad men stor risk att dö ut inom en snar framtid.
VU – Sårbar (Vulnerable)	Art som ej är akut eller starkt hotad, men med medelstor risk att dö ut.
NT – Missgynnad (Near Threatened)	Art som riskerar att dö ut, men inte tillräckligt hotad för att vara sårbar.
DD – Kunskapsbrist (Data Deficient)	Art med otillräcklig kunskap om för att bedöma hot eller utdöende risken (eller redan utdöd).

Tabell 1. Tabellen visar rödlistans sex hotkategorier. Rödlistkategorier enligt 2005 års rödlista (ArtDatabanken, 2006; Naturvårdsverket, 2006).

1. 3 Vad kan man använda inventeringen till?

Materialet från inventeringen kan ha många olika användningsområden (Länsstyrelsen, 2006). Några exempel:

- Prioritering av skötsel (friställning av träd) i exempelvis kommunala eller skyddade områden.
- Revidering av skötselplaner (bl a. uppföljningsbara mål)
- Bevarandeplaner för Natura 2000 områden
- Vid beslut (t ex bygglov eller skötselåtgärder på kommunal mark) i den kommunala verksamheten
- Miljöövervakning
- Riktade artinventeringar (t ex insekter, mossor och lavar)

2. Syfte och metod

Syftet har varit att inventera grova och hamlade träd i Härryda kommun. Arbetet har drivits som ett lokalt naturvårdsprojekt och delfinansierats genom Naturvårdsverkets satsning på kommunala och lokala naturvårdsprojekt. Arbetet har genomförts av en projektanställd biolog och inventeringen har genomförts under 2007 och 2008. Tidigare inventerade träd såsom ett examensarbete på utvalda gårdsmiljöer inom Härryda kommun från 2006, samt trädinventeringar i Rådasjöns naturreservat under 2005 och 2006 har sammanfogats med resultatet för att få en heltäckande bild av grova träd i kommunen.

Metodbeskrivningen är i grunden framtagen av Länsstyrelsen (2006) och nedanstående beskrivning är hämtad från Johansson (2006).

Urvalet av träd gick till så att de synbart grova träden inventerades om de uppfyllde kategori 1, i tabell 2 nedan. En snabb studie av träd som inte når upp till den satta omkretsgränsen eller med annorlunda växtsätt, eller synbara lavar gjordes sedan, enligt kategori 2 i tabell 2. Träd med rödlistade eller signalarter kan därför ha förbigått undersökningen då inte alla träd inventerats.

Träd	Omkrets	Övrig faktor
Kategori 1		
Träd	Omkrets $\geq$ 250 cm på det smalaste stället under brösthöjd (c:a 130 cm över markytan).	
Kategori 2		
Hålträd	Omkrets $\geq$ 200 cm	Hålighet på $\geq$ 30 cm i diameter eller ner till marken.
Träd		$\geq$ En rödlistad art.
Träd		$\geq$ ”En stark signalart” eller $\geq$ 3 svagare signalarter. <u>svagare signalarter avser i denna inventering: guldlocksmossa, fällmossa, platt fjädermossa samt rostfläck.</u>
Hamlade	Omkrets $\geq$ 200 cm	Eller om de uppfyller kriterierna ovan eller om de är senvuxna och har hålighet $>$ 10 cm.

Tabell 2. Lövträd enligt följande kriterier inventerades. Förenklat kan man säga träd som klassats som grovt utifrån kriterier för grova lövträd eller träd som ej klassats som grovt men som är hamlat eller har förekomst av håligheter eller indikatorarter.

På de träd som uppfyllde kategori 1 eller 2 inventerades antalet indikatorarter av mossor, lavar och tickor (bilaga 2). Indikatorarter, det vill säga signal- och rödlistade arter där signalarterna följer Nitare (2005), och de rödlistade arterna ArtDatabanken (2005). De arter som är signalarter har givits *signalartsvärde* på en tregradig skala som grundar sig på skalor för västra Sverige. Skalan bygger på hur vanligt förekommande arten är samt om den har någon utmärkande geografisk utbredning, S^3 högst värde, S^2 medelgott värde, och S^1 lågt signalartsvärde. (Nitare, 2005). För identifiering av lavar och mossor användes lupp och bestämningslitteratur av Nitare (2005), Moberg och Holmåsen (2000), samt Thor (1999).

Lunglav på askstam vid Flahall i Hindås.

Inventeringsblanketten (bilaga 1) som användes är i grunden utformats av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Vissa tillägg och korrigeringar har gjorts för att bättre passa detta projekt, t ex en sänkning av omkretsen från 314 cm till 250 cm för grova träd. Trädets omkrets mättes med måttband vinkelrätt mot stammens lutning på det smalaste stället under brösthöjd, (ca 130 centimeter över marken). För vidare instruktioner om omkretsmätning hänvisas till Hultengren och Nitare (1999).

Miljö/biotop och hävd är observerad naturtyp och hävdtyp där trädet återfinns. Detta bygger på en uppskattning av området, cirka 50 meter runt om trädet. Värdering om huruvida trädet behöver frihuggas och vilket tidsperspektiv det handlar om noteras under rubriken hotbild mot det enskilda trädet, och avser en framtidsuppskattning t.ex. igenväxning, avverkning eller inget hot. Detta definieras som a) akut (inom 2 år), d.v.s. trädets livskraft samt biologisk mångfald knuten till trädet riskerar att kraftigt försämrans av påverkan, b) snart (3-10 år) trädets livskraft samt biologisk mångfald knuten till trädet löper på sikt risk att få försämrad livskraft, c) framtida (>10 år) hotet mot trädet och biologisk mångfald knuten till det löper på en tioårsperiod risk för försämring, eller d) inget. Valet av kategori styrs av närliggande träd och sly. Denna åtgärd har fått en egen rubrik skiljd från åtgärdsförslag för att göra det enkelt att prioritera åtgärder efter akut behov.

Igenväxning har börjat kring ask i Björöd, Landvetter. Frihuggning är bedömd som akut då trädet hyser flera signalarter.

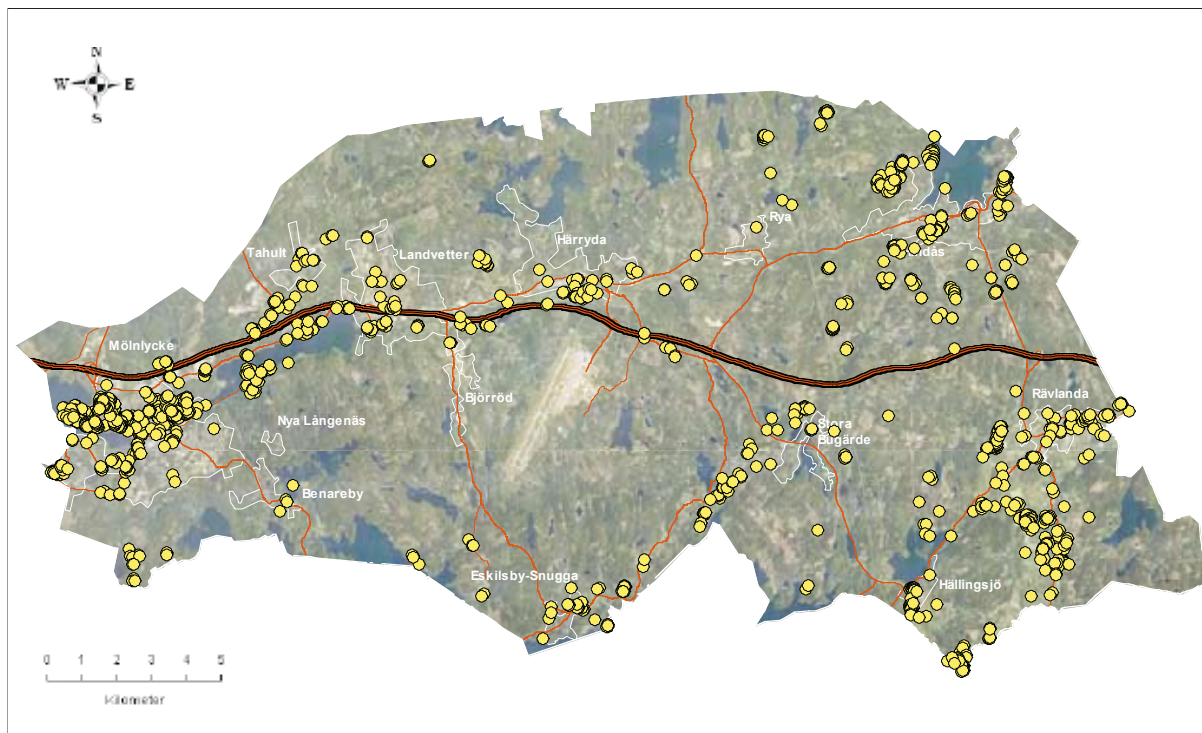
Vidare beskrivs olika faktorer av påverkan eller ingrepp på trädet eller betingelser som visar på naturvärden samt ger en bild av individens status. För hamlade träd bedöms tid sedan senaste hamlingstillfället. Under åtgärdsförslag noteras åtgärder t.ex. avlastningsbeskärning av mycket tung krona eller röjning kring trädet som kan gynna den framtida utvecklingen samt minska risken för att trädet skadas. Inventeraren uppskattar även antalet blivande jätteträd (cirka 200-300 cm omkrets) inom 500 meter från det inventerade trädet. Uppskattning av antalet potentiella träd definieras som rikligt >25, flera 10-25, enstaka 1-10 träd samt saknas.

Alléer, det vill säga minst fem vuxna träd i rad längs en väg eller före detta väg, är inventerade enligt Länsstyrelsen i Västra Götalands läns inventeringsblankett (bilaga 2).

3. Resultat

3.1 Skyddsvärda träd i Härryda kommun

Alla träd som tagits med i inventeringen bedöms skyddsvärda. Träden är på många platser grupperade och stora områden saknar helt skyddsvärda träd. Kring tätorterna finner man ofta grupper av skyddsvärda träd.

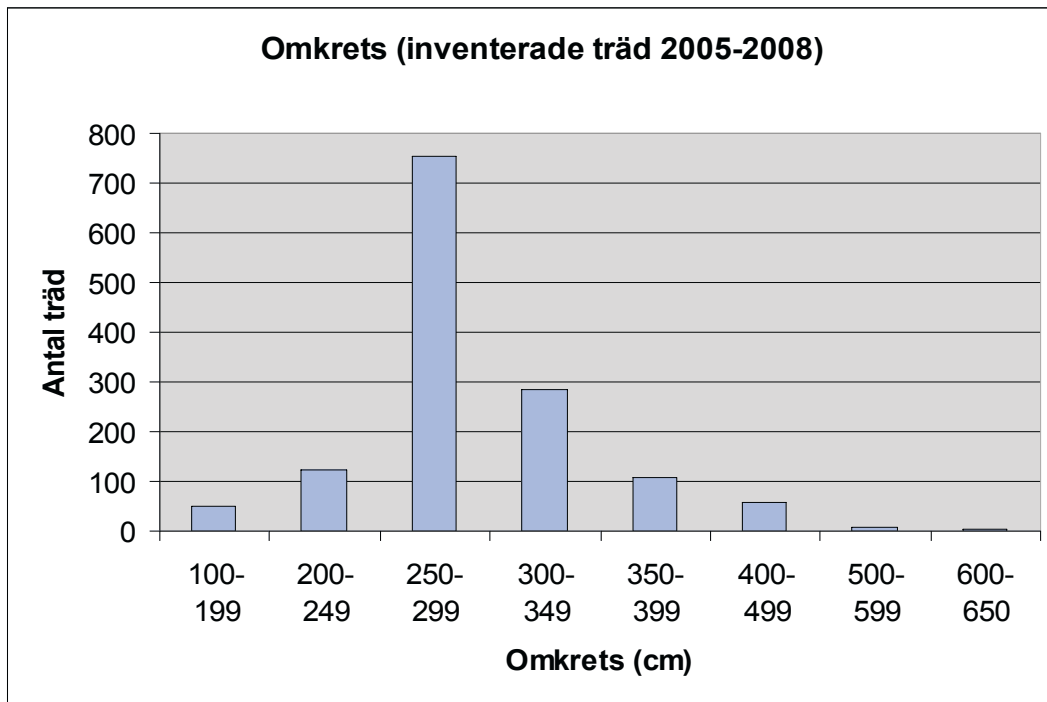

Figur 1. Översiktskarta över spridning av grova träd i Härryda kommun. Varje träd representeras av en gul markering. Observera att detta är en översiktskarta och att träden ibland står tätt, varför inte varje enskilt träd syns på denna karta.

3.2 Fördelning av trädslag och grovlek

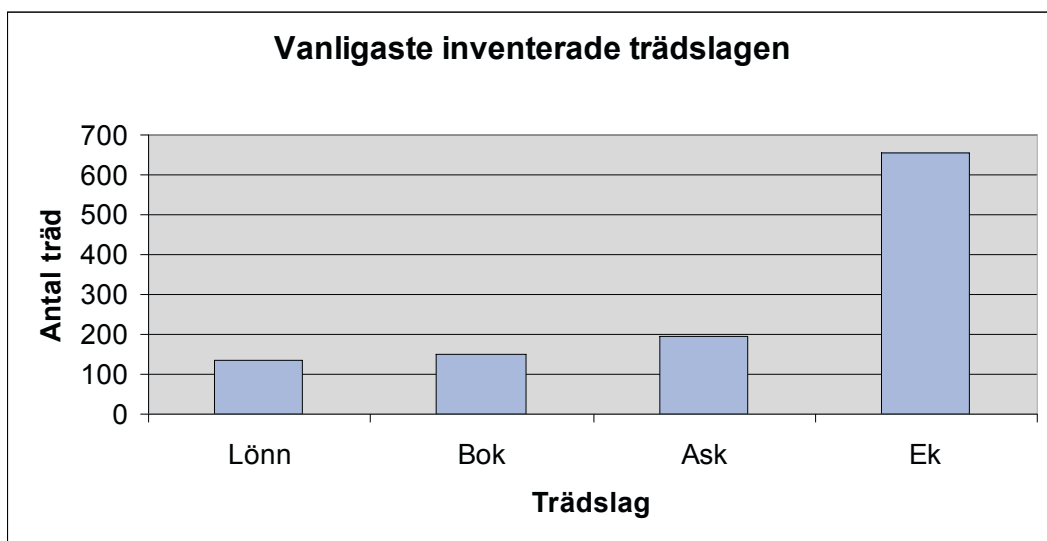
I figuren nedan ses storleksfördelningen på alla inventerade träd. Man kan tydligt se att träd med omfånget mellan 250-299 cm dominerar. Detta indikerar att ett stort antal träd inte hade kommit med i inventeringen om gränsen hade dragits vid 300 cm som gäller vid Länsstyrelsens inventeringar. Naturvårdsverkets strikta gräns på 314 cm för att komma med i inventeringen hade ytterligare minskat trädantalet i Härryda kommun. För en medelålders ek sägs omkretsen öka med 1,3-2,5 cm per år beroende på om den växer i skogsmark eller friställd på öppen mark. Troligen stämmer inte medelålders in på ekarna med omkrets kring 300 cm, som sannolikt växer långsammare (Länsstyrelsen, 2006). I de grövsta klasserna återfinns endast få träd. 57 träd finns inom kommunen representerade i kategorin 400-499 cm, medan det endast finns sex träd mellan 500-599 cm. Två träd, en bok och en alm, är precis 600 cm, och kommunens grövsta träd är en ask på 617 cm.

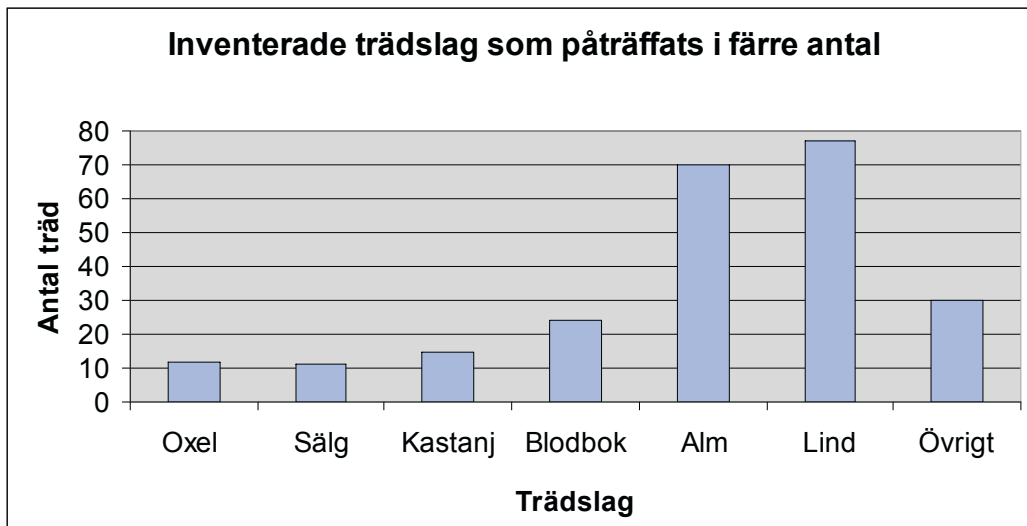

Figur 2. Omkrets fördelning bland inventerade träd.

Ek dominerar helt klart inventeringen som det vanligaste trädslaget. I övrigt kan nämnas ask, bok och lönn som vanliga trädslag. En stor del av ekarna och bokarna återfinns i Rådasjöns naturreservat och i Wendelsbergsparken. Lönn och ask är vanligast vid gårdsmiljöer.

Figur 3. Trädslagsfördelning bland de fyra vanligaste trädslagen i inventeringen ek, ask, bok och lönn.

Figur 4. Trädslagsfördelning bland förekommande trädslagen i inventeringen som påträffats i färre antal. Kategorin övrigt består av enstaka inventerade trädslag som björk, fågelbär och apel osv.

3.3 Placering i landskapet

I tabellen nedan kan man utläsa att lövskog och gårdsmiljö utgör de vanligaste miljöerna för de skyddsvärda träden i Härryda kommun. Skyddsvärda träd som idag noterats i skogen har ofta tidigare omgivits av ängs- eller betesmark som senare vuxit igen till skog (Länsstyrelsen, 2006). Att andelen inventerade träd vid vägkanter är relativt låg beror på att träd i alléer har inventerats för sig och redovisas under en egen rubrik (3. 8).

Miljö/biotop	Antal skyddsvärda träd	%
Lövskog	307	22 %
Gårdsmiljö	289	21 %
Tomtmark	234	17 %
Betesmark	179	13 %
Väggkant	142	10 %
Park	108	8 %
Strandskog eller sjönära läge	47	3 %
Åker/vall kant	31	2 %
Kyrkogård	23	<2 %
Blandskog	21	<2 %
Barrskog	7	0,5 %
Summa	1388	

Tabell 3. Miljöer/biotoper där träden växer.

3.4 Vitalitet

Inventeringen domineras av friska träd, vilket man kan se i tabellen nedan. Kategorin ”friska träd” täcker in alla träd med kronvitalitet över 50 %, och blir därför lite missvisande eftersom många träd har något minskad vitalitet. Inga döda liggande träd har inventerats i detta projekt.

Vitalitet	Antal träd	%
Friskt eller något minskad vitalitet (>50 % av kronan lever)	1348	97 %
Klart försämrade vitalitet (20-50 % av kronan lever)	19	1,4 %
Döende (<20 % av kronan lever)	4	0,3 %
Dött stående	17	1,2 %
Dött liggande	0	0 %
Summa	1388	

Tabell 4. Vitalitet.

3.5 Hålförekomst och hamlade träd

På de flesta inventerade träd upptäcktes ingen hålighet, dock kan håligheter förekomma på stammen i kronan vilket inte kunde bedömas visuellt från marken. Det är därför inte uteslutet att andelen träd med en mindre hålighet kan vara större än vad som framgår här. Totalt har 160 träd, det vill säga nästan 12 % en stor hålighet och kan vara av intresse för exempelvis skalbaggsinventeringar.

Hålighet	Antal
Ev. liten hålighet	22
Liten hålighet <10 cm	127
Medelstor hålighet 10-30 cm	183
Stor hålighet >30 cm	73
Stor hålighet som går ända ner till marken	87
Ingen	896
Summa	1388

Tabell 5. Håligheter.

Totalt finns 205 hamlade träd i Härryda kommun med en omkrets över 200 cm. Nästan 40 % är hamlade relativt nyligen (under 10 år sedan hamlingstillfället). Ungefär lika många träd bär spår av hamling som är utförd för över 30 år sedan.

Beståndet av gamla hamlade träd är i fara till följd av avverkning, upphörd hamling och igenväxning i ängs- och betesmark. Även snöbrott och stormfällning av träd med ”överväxta” kronor är ett problem. Dessutom kan återhamling av mycket gamla träd, om den är felaktigt utförd, skada och döda träden. Det är därför av stor betydelse vilken metod som brukas vid återhamling av gamla grova tidigare hamlade träd (Länsstyrelsen, 2006).

Hamling	Antal	%
Hamling nyligen <10 år sedan	79	39 %
Hamling för 10-30 år sedan	36	18 %
Hamling över 30 år sedan	90	44 %
Totalt antal hamlade träd	205	Cirka 15 % av de skyddsvärda

		träden är hamlade.
--	--	--------------------

Tabell 6. Hamlade träd (när hamlades träden senast).

3. 6 Åtgärdsbehov och omfattning av insatser

Många träd i denna inventering står i gårdsmiljö, tomtmark och park. En stor andel av de träd som återfinns inom kategorin lövskog är bok, ett trädslag som självgallrar genom att skugga ut intillväxande vegetation. Ett ganska stort antal träd (cirka 325 stycken) återfinns även inom restaurerade områden såsom Rådasjöns naturreservat och Wendelsbergsparken där åtgärder på många ställen redan är vidtagna för att friställa träd. Fortsätter skötseln i dessa områden är överlevnaden och livslängden för ett stort antal träd mycket bra. I denna inventering återfinns över 200 träd på tomtmark, vilket oftast resulterar i skötsel av marken kring träden. Totalt finns ett åtgärdsbehov för 20 % av träden.

Behov av frihuggning	Antal	%
Akut (inom 2 år)	74	5 %
Snart (3-10 år)	117	8 %
Framtida (>10 år)	82	6 %
Inget	1115	80 %
Summa	1388	

Tabell 7. Behovet av frihuggning av skyddsvärda träd.

3. 7 Indikatorarter och hotade arter

Intressant information om utbredningen av flera kryptogamer i kommunen har kommit fram genom att indikatorarter på skyddsvärda träd inventerats. I Bilaga 2 framgår vilka indikatorarter och hotade arter som eftersökts i inventeringen. Flera av arterna på artlistan har inte noterats under arbetes gång. Resultatet behöver inte återge utbredningen utan kan förklaras med att de är svåra att upptäcka och artbestämma. Dessutom har huvudsyftet varit att identifiera skyddsvärda träd varför avsatt tid för kryptogaminventering inte varit särskilt stor. I tabell 8 återges hur många träd som hyser indikatorarter eller hotade arter. Totalt hyser 26 % av de skyddsvärda träden en hotad och/eller en indikatorart. De vanligaste trädslagen med indikator eller hotade arter är ek, ask, alm och lönn.

De vanligaste kryptogamerna i inventeringen har varit guldlocksmissa och rostfläck. Spridda förekomster av lunglav (NT), ekskin (NT), almlav (NT), korallticka (NT), silverlav, kyrkogårdslav, fjädermossa sp., och fällmossa har påträffats.

Arter	Antal	%
Träd med hotade arter	41	3 %
Träd med indikatorarter	320	23 %
Summa träd med hotade art(er) och/eller indikatorart(er)	361	26 % av de skyddsvärda träden.

Tabell 8. Indikatorarter och hotade arter på skyddsvärda träd.

3. 8 Inventerade alléer i Härryda kommun

Kriteriet för att inventeras som allé har varit minst fem vuxna träd i rad. Alléerna har helt eller delvis varit lokaliserade till bebyggelse. Totalt har 20 alléer inventerats. De största alléerna finns vid Råda säteri och mellan Råda säteri och Råda portar. Här finns även flera riktigt grova träd (> 314 cm).

För alléer (med minst fem träd i rad) utanför tätorter gäller ett generellt biotopskydd (Naturvårdsverket, 2004).

Figur 5. Översiktskarta över inventerade alléer i Härryda kommun. Platserna där alléerna återfinns är inringade och på flera ställen förekommer flera alléer nära varandra.

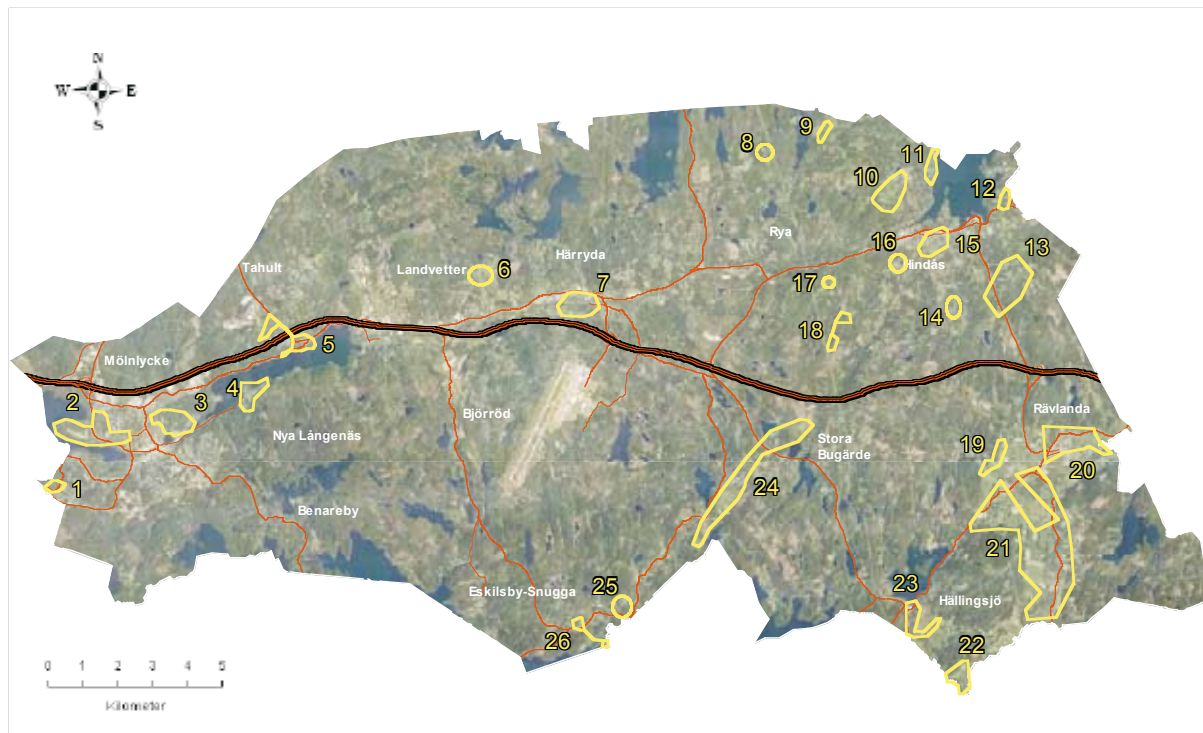
Ensidig allé dominerar bland inventerade alléer, och vanligast är allé med upp till 20 träd. Vanligen varierar trädsmammansättningen så att både vuxna och grova träd förekommer, och i nästan hälften av alléerna förekommer två eller fler trädslag.

Utseende	Antal alléer	%
Ensidig allé	13	65 %
Tvåsidig allé	7	35 %
Belagd väg	10	50 %
Grusväg	8	40 %
Gräs	2	10 %
Ett trädslag	11	55 %
Två eller flera trädslag	9	45 %
Antal träd 5-20	15	75 %
Antal träd >20	5	25 %
Unga	6	30 %
Vuxna	17	85 %
Grova (200-314 cm)	16	80 %
Jätteträd (> 314 cm)	5	25 %

Tabell 9. Inventerade alléer.

4. Geografiskt värdefulla och trädrika områden

Majoriteten av de trädrika områdena ligger i kommunens östra del. Stora trädrika områden finner man vid Rådasjöns naturreservat (område 2), Wendelsbergsparken (område 3), Storåns dalgång (område 21) och mellan Huvdaby och Sanserhult (område 24). Det finns även många små områden kring enstaka gårdar med anmärkningsvärda träd och kryptogamflora.

Figur 5. Översiktskarta över geografiskt värdefulla och trädrika områden i Härryda kommun. De nummerade områdena beskrivs i texten nedan.

1. Pixbo

Vid Pixbo herrgård finns en grov lönn på 504 cm, och en grov lind på 412 cm. Kring Herrgårdsvägen finns många grova ekar och bokar. Nordväst om herrgården finns även där grova ekar och bokar och söder om huset finns en grov sälg. Inom området finns träd med fällmossa, rostfläck och guldlockmossa.

2. Rådasjöns naturreservat

Inom Rådasjöns naturreservat hyser Labberahalvön och intilliggande Ekeliden, Råda hagar och allén ett stort antal grova träd (över 200 stycken) av främst ek och bok. Kopplingen till Råda säteri historiskt är en viktig orsak till detta, men även dess förhistoria. Bokarna står med bra avstånd till granträd och skogen har blivit självgallrad genom bokarnas stora och täckande kronverk.

3. Wendelsberg

Wendelsberg har en intressant historia där parken anlades i mitten av 1800-talet. Kring Wendelsbergsparken och Massetjärn finns över 125 stycken grova lövträd, främst ekar och bokar. Här finns även grova döda stående ekar. Både ekar och bokar står fritt och med bra avstånd till närmaste träd. Några ekar och bokar är svampangripna. Bland kryptogamer i

området kan nämnas rostfläck, sotlav och guldlocksmissa. De grova bokarna självgallar kring sig själva. Majoriteten av ekarna är hittills friväxande och utan direkt röjningsbehov.

4. Långenäs

Mycket trädrik herrgårdsliknande miljö med bland annat två naturminnesmärkta mycket grova almar. En lång dubbelsidig allé med 41 hamlade träd av lind, lönn och ask leder upp till mangårdsbyggnaden från vägen. Allén finns enligt markägaren inritad på karta från 1600-talet, och fallna träd har kontinuerligt ersatts av nya. I området finns även grov bok, blodbok, ek, ask och lind. Nämnvärda kryptogamer för området är almlav (NT) och lönnlav. Eventuellt kan arter ha förbisetts då trädinventeringen skedde vid regn.

5. Kärret, Bårhult och Slamby

Vid gårdarna i Kärret och Bårhult finns ek, lind, bok, björk, hamlade lönnar och en ask. Kommunens näst grövsta alm med en omkrets av 493 cm, finns i Bårhult. Kryptogamer i området är rostfläck, guldlocksmissa och klippfrullania. I skogen och vid gårdsmiljöerna kring Slamby finns flera äldre träd av ek, ask och lind. Flera av träden är tidigare hamlade. Dessa återfinns längs vägsträckningen av en gammal landsväg som tidigare gått här. Kryptogamer i området är guldlocksmissa och rostfläck.

6. Helgered

På några närstående gårdar finns 10 ekar varav två är över 400 cm. På en ek finns rostfläck. Området ligger i anslutning till en golfbana.

7. Knös och Assmundtorp

Ett område med cirka 25 träd, majoriteten är ek men hamlad alm, ask, lind, hamlade lönnar och sälj förekommer. På några träd nära Härrydavägen finns silverlav. Vid en kulle med ekar i Knös finns troligen korallticka (NT) intill basen av två ekar.

8. Gransjöås

Kring gården i Gransjöås finns flera grova askar och almar. Det mest anmärkningsvärda trädet är en alm som växer i hagmarken och mäter 400 cm i omkrets. Troligen är den angripen av almsjukan och något försvagad. Kring tomten finns flera hamlade lindar. Området har rikt mosstäck med fällmossa, platt fjädermossa och guldlocksmissa på flertalet träd och stenmurar. Området har ett mycket fuktigt klimat och troligen hyser området fler signalarter än de som nämns i denna inventering.

9. Högäset

Ek, ask och lönn som växer i en cirkel kring gårdens byggnader. En tidigare hamlad och idag hålträdlönn på tomtmarken är naturminnesmärkt och är med sina 428 cm, den näst grövsta lönnen i kommunen. Lönnen har en mycket tung krona och skulle eventuellt behöva avlastningsbeskäras. Även flera av de andra träden har tidigare hamlats och är idag hålträd. Arterna lunglav (NT), almlav (NT), ekskinn (NT), fällmossa, platt fjädermossa, grymig filtlav och klippfrullania finner man inom området. På vägen upp till gården finner man två ekar som växer vid ruinen efter ett gammalt torp. Hela området har ett mycket fuktigt klimat.

10. Limmerhult och Klådegärde

Cirka 50 hamlade och grova träd av ek, ask, lind, kastanj och lönn. Intressanta kryptogamer på lokalen är lunglav (NT), almlav (NT), gulvit blekspik, lönnlav, eksinn (NT), fällmossa och guldlocksmossa. Flera gamla och grova träd med rödlistade arter i akut behov av röjningsinsatser.

11. Takkullen

Främst vidkroniga ekar på välbetad hagmark längs med strandkanten. Södra delen av området visar tydliga spår på avverkning och röjning, vilket kommer att skapa bra framtida förutsättning för de grova träden efter en tid av igenväxning. På en ek i den öppna hagmarken finns laven rostfläck. Intill bostadshuset finns några hamlade lönnar. Övriga grova träd i området är björk, sälg, al och ask.

12. Stockagärde

Grova askar kring gården och en slänt. Även grova träd av ek, blodbok och alm. Lunglav (NT), njurlav sp., fällmossa, guldlocksmossa och allémossa.

13. Klippan, Sundshult och Harås

Vid Klippans naturreservat finns flera tidigare hamlade träd samt grova lönnar med bl a lunglav (NT), fällmossa och guldlocksmossa. Sundshult bjuder på grova ekar, lönn och ask. Vid Harås finns flera grova askar på båda sidor om en gammal brukningsväg. Några är hamlade och flera är hålträd. Den grövsta asken i Harås är kommunens näst största ask med sina 511 cm.

14. Häggsjöhult

Åtta grova träd av ek, ask och sälg. En av askarna finns med på fem-i-topplistan och mäter 476 cm. Igenväxning är ett hot mot flera av träden.

15. Ekhagsvägen och Roskullen

Grova ekar, varav den grövsta är nära fyra meter i omkrets, intill Ekhagsvägen och vid Roskullen en bit härifrån finns flera grova bokar planterade på rad, varav den grövsta en blodbok är 428 cm. En enkelsidig allé av lönn finns intill åkerkanten. Vid Hindås kyrka finns en grov hängbok. Mellan Ekhagsvägen och Roskullen finns flera grova askar med guldlocksmossa och allémossa samt en tidigare hamlad oxel.

16. Älmhult

Trädrad delvis intill en stenmur av mycket gamla och grova askar och ekar. Här finns kommunens grövsta träd, en ask med hela 617 cm i omkrets. Flertalet av träden står på kommunal mark. En röjning kring träden är utförd år 2006. Vid gårdens tomtmark finns hamlade lönnar. Guldlocksmossa noterades på flera träd.

17. Risbohults gård

Cirka tio grova askar och en lönn varav flertalet är hamlade och några av träden är hålträd. Noterade kryptogamer i området är sydlig blekspik (VU), silverlav, lönnlav, kyrkogårdslav,

fällmossa, grov baronmossa, guldlocksmossa samt klippfrullania. Den grövsta asken är 451 cm i omkrets.

18. Skogen och Flahall

Intressanta askar och lönnar vid gårdsmiljöer. Vid ruinen efter Flahalls byggnader finns ask med lunglav (NT), och en grov ek finns i en tät granskog. Flahalls ängsmarker är nyplanterade med gran (2007) och lövträden däribland det med lunglaven riskerar i framtiden att konkurreras ut av gran.

19. Björboås

Längs med slutningen kring berget finns många fina träd av främst ek, lind, ask och alm. I en närliggande granplanterad betesmark finns äldre askar och ekar som visar på ett tidigare öppet landskap. Den grövsta almen är 420 cm, men har dött, troligen av almsjukan. På flera av askarna växer guldlocksmossa och på enstaka ekar finns laven rostfläck. Många av träden har en omkrets över 300 cm.

20. Rävlanda

Inom ett ganska stort område vid Rävlanda centrum finns ett stort antal grova ekar, lönnar och askar samt enstaka grova almar. Det är främst ek, men även grova askar. Det finns även några hamlade lönnar. Kryptogamer för området är korallticka (NT), silverlav samt rostfläck.

21. Storåns dalgång

Vid Storåns café finns en pampig flerstammig bok med 372 cm i omkrets. Längs med Storån finner man här och var grova ekar i ravinslutningarna. Vid Apelnäs finns flera stora ekar intill Storån med omkrets upp till 461 cm. Ett ovanligt inslag är en ihålig apel som mäter hela 294 cm. Markägaren berättar att jaktvapen förvarats inuti stammen på 1960-talet. I ravinen väster om Storån vid Björketorps-Backa finns flera grova ekar och lunglav (NT) växer på en av ekstammarna. Öster om Storån, vid Björketorps-Backa, Björketorps-Kärret och Stockabäck finns flera grova ekar och intill Storån dessutom kommunens näst grövsta ek med 501 cm.

Vid Smedstorp finns flera gamla hagmarksekar i en betesmark intill landsvägen och bortanför gården. Några av ekarna står i ravinerna ner mot Storån. En planterad bokskog intill landsvägen bjuder på flera grova bokar. Några av bokarna har tickor på stammen. Vid gårdsplanen finns grova blodlönnar, ek och lind.

22. Ravinerna kring Gissle

I de snåriga och branta ravinerna finns spår av en tidigare öppen hagmark som enligt nuvarande ägare i början av 1900-talet betades med får. På en ask hittades lunglav (NT), flera träd har fjädermossa på stammen och ett annat intressant fynd är kommunens fjärde största alm som mäter 455 cm i omkrets. Flera grova ekar finns i ravinerna. I ravinen öster om Gisslebäcken återfinns flest stora träd. Ravinen vid Gisslebäcken har gallrats en gång i tiden och en ek och en alm var de enda grova träden.

23. Hällingsjö

I ett bälte söderut från Gingsjön finns vid Hällingsjö gästgivaregård finns flera grova ekar på tomten och på en äldre vägsträcka längs sjön. Flera av ekarna står intill sjökanten och den största mäter 432 cm. Nämnvärda kryptogamer är gammelgranlav, rostfläck samt flera olika knappåls-lavar vilka inte artbestämdes. Vid en fastighet vid Garverivägen finns flera grova ekar (den största 414 cm), bokar, blodbok och en grov björk.

24. Huvdaby, Mossbacka, Sandsbacka och Sanserhult

På gårdarna längs vägen finns grova träd av ek, ask, lind, oxel samt hamlade lönnar och kastanjer. Kryptogamer som förekom var silverlav, lönnlav, fjädermossa sp., guldlocksmossa och klippfrullania. Området bildar tillsammans med närliggande Fäxhult och Apelgårde som har enstaka grova träd, ett fågelvägen över fyra kilometer utsträckt område med grova träd och fungerar därmed som en viktig spridningsväg för arter.

25. Håltet

Stort antal grova askar varav ett flertal är tidigare hamlade. Även yngre hamlade träd (runt 200 cm i omkrets) finns i området. Bland intressanta kryptogamer kan nämnas blek kraterlav (NT), mussellav (NT), gulvit blekspik, fällmossa, grov baronmossa och guldlocksmossa. Den grövsta asken var 340 cm i omkrets. Behov finns av återhamling/kronreducering av några grövre askar samt frihuggning kring grova askar i områdets södra del. Skötseln av träden försvåras för markägaren genom luftburna ledningar intill trädens kronor.

26. Snugga och Stjärnås

Här finns grova träd av ek, ask och lind, varav några är hamlade. Många av träden har större håligheter. Bland intressanta kryptogamer kan nämnas rostfläck, lönnlav samt guldlocksmossa. Det grövsta trädet var en ek i Snugga med en omkrets av 335 cm.

5. Trädslagets fem-i-topplista

Här presenteras de fem grövsta träden inom varje trädart som inventerats i Härryda kommun. Totalt har 1388 träd inventerats. Enstaka exemplar av sykomorlönn, brokbladig sykomorlönn, blodlönn, hängbok, avenbok, kanadensisk poppel, pil, vitpil, asp, apel samt fågelbär har även inventerats men redovisas inte i topplistan. För arten blodbok har en justering gjorts, två grövre blodbokar (444 cm och 459 cm) finns i Mölnlycke centrum, men dessa är rikligt förgrenade långt ner på stammen, (troligen flera stammar som växt ihop). De ger därför inte en rättvis konkurrens i förhållande till enstammiga träd av samma art, och har därför inte tagits med på topplistan. Bilderna är hämtade från den Nordiska floran via www.runeberg.org, samt den virtuella floran www.linnaeus.nrm.se (kastanj), samt www.dkimages.com (blodbok), februari 2008.

Al (<i>Alnus glutinosa</i>), totalt 9 stycken	
338 cm	Råda säteri, Mölnlycke
335 cm	Wendelsberg, Mölnlycke
283 cm	Rådasjöns naturreservat, Mölnlycke
277 cm	Wendelsberg, Mölnlycke
272 cm	Wendelsberg, Mölnlycke

Alm (*Ulmus glabra*), totalt 70 stycken
 600 cm Långenäs, Mölnlycke * naturminnesmärkt
 493 cm Bårhult, Landvetter
 475 cm Långenäs, Mölnlycke * naturminnesmärkt
 455 cm Gissle, Rävlanda
 434 cm Berg, Rävlanda

Ask (*Fraxinus excelsior*), totalt 197 stycken
 617 cm Älmhult, Hindås, kommunens grövsta träd
 511 cm Harås, Hindås
 476 cm Häggsjöhult, Hindås
 475 cm Älmhult, Hindås
 451 cm Risbohult, Hindås

Björk (*Betula pendula*), totalt 6 stycken
 320 cm Fäxhult, Härryda * delad stam långt ner
 290 cm Kärret, Landvetter
 286 cm Limmerhult, Hindås
 285 cm Centralt, Hällingsjö
 281 cm Roskullen, Hindås

Blodbok (*Fagus purpurea*), totalt 24 stycken
 428 cm Roskullen, Hindås
 386 cm Stockagärde, Hindås
 335 cm Långenäs, Mölnlycke
 332 cm Lilla Bugärde, Hindås
 323 cm Lilla Bugärde, Hindås samt Wendelsberg, Mölnlycke

Bok (*Fagus sylvatica*), totalt 149 stycken
 600 cm Rådasjöns naturreservat, Mölnlycke
 555 cm Rådasjöns naturreservat, Mölnlycke
 545 cm Wendelsberg, Mölnlycke
 484 cm Bårhult, Landvetter
 475 cm Rådasjöns naturreservat, Mölnlycke

Ek (*Quercus robur*), totalt 655 stycken
 532 cm Rådahemmet, Mölnlycke
 501 cm Björketorps-Kärret, Rävlanda
 461 cm Apelnäs, Rävlanda
 458 cm Rådahemmet, Mölnlycke
 443 cm Rådasjön naturreservat samt Långenäs, Mölnlycke

Lind (*Tilia cordata*), totalt 77 stycken
 476 cm Råda säteri, Mölnlycke
 412 cm Pixbo herrgård, Mölnlycke
 410 cm Råda säteri, Mölnlycke

406 cm Limmerhult, Hindås
394 cm Råda säteri, Mölnlycke

Lönn (*Acer platanoides*), totalt 138 stycken

504 cm Pixbo herrgård, Mölnlycke
428 cm Högäset, Härryda * naturminnesmärkt
397 cm Apelgårde, Härryda
365 cm Kopparbo, Härryda
364 cm Snåkered, Härryda

Hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*), totalt 15 stycken

416 cm Hårskeröd, Mölnlycke
396 cm Djupedalsäng, Mölnlycke
311 cm Roskullen, Hindås
303 cm Limmerhult, Hindås samt Rådasjöns naturreservat, Mölnlycke
290 cm Limmerhult, Hindås

Oxel (*Sorbus intermedia*), totalt 12 stycken

302 cm Mossbacka, Härryda
270 cm Sandsbacka, Härryda
260 cm Sandsbacka, Härryda
247 cm Centralt, Rävlanda
235 cm Rådahemmet, Mölnlycke

Sälg (*Salix caprea*), totalt 11 stycken

362 cm Stenbacka, Hindås
354 cm Häggsjöhult, Hindås
342 cm Råda säteri, Mölnlycke
324 cm Takkullen, Hindås
292 cm Pixbo, Mölnlycke

6. Slutsats

Antalet inventerade träd översteg klart förväntningarna på projektet. Skyddsvärda träd förekommer på alla tätorter i kommunen, samtidigt som stora områden helt saknar skyddsvärda träd. Andelen värdefulla trädområden är störst i östra halvan av kommunen. Detta kan förklaras med att majoriteten av trädområdena varit knutna till gårdsmiljöer, vilket är mer vanligt förekommande i denna del än i kommunens västra del. De västra delarna av kommunen har exploaterats i större grad, varför grova träd kan vara borttagna. De värdefulla trädområdena sammanfaller ofta med andra höga naturvärden på platsen, medan enstaka av områdena är tidigare okända i kommunens naturvårdsarbete.

Privata markägare i Härryda kommun är ofta mycket stolta över sina träd och på flera gårdar i kommunen finns även hamlade träd varav många återhamlas regelbundet. Det verkar dock

inte som om traditionen förts vidare till nästa generation utan att kunskapen stannat kvar hos de äldre.

Cirka 20 % av träden är i behov av röjning, men andelen är högre om man räknar kronavlastning och återhamling som åtgärdsbehov. Möjligen kan behovet bero på att markägare inte insett hotet med igenväxning för träden, eller att hamlingen utförts av tidigare ägaren utan att skötseln gått i arv till nästa brukare. Genom att skötseltips skickats till markägare med upplysning om råd för att trygga trädens överlevnad ökar förhoppningsvis förståelsen och skötseln av skyddsvärda träd inom Härryda kommun. Riktade insatser kan vara nödvändiga på de träd eller trädlokaler som bedöms som mest värdefulla. Majoriteten av träd på kommunal mark bör åtgärdas då dessa nästan uteslutande kan bli vackra inslag i den tätortsnära naturen där de växer. Där möjlighet finns bör dessa träd tas med i skötselplaner för områden eller skötas genom engångsåtgärder.

Åtgärdsbehovet har för vissa träd bedömts som akut, vilket betyder att åtgärd bör ske inom två år. Denna kategori har använts för kraftigt igenväxta platser där träden eller där den biologiska mångfalden knuten till trädet riskerar att skuggas ihjäl eller skadas inom kort, på grund av igenväxning kring trädet. De allra mest värdefulla träden har även fått denna kategori om igenväxning hotar trädet på sikt. En prioriteringslista bör tas fram för de mest värdefulla träden på såväl kommunal som privat mark.

6. 1 Förslag till framtida arbete

Ett stort antal skyddsvärda träd förekommer vid vägar, inom tätorter och i övergången mellan jordbruks- och skogsmark. Det krävs därför ett samarbete mellan myndigheter, markägare och areella näringar för att bevarande och vården av dessa ska ske på ett bra sätt. Naturvårdsverket har bedömt att de viktigaste framgångsfaktorerna för en långsiktig hållbar förvaltning av träden är att skapa engagemang och intresse kring trädens kultur-, natur- och upplevelsevärden. Basen i bevarandearbetet bör därför utgöras av rådgivning, utbildning, information och skötsel. Följande text är hämtad från ”Åtgärdsprogram för skyddsvärda träd i kulturlandskapet”, Naturvårdsverket, 2004.

Identifiera och bevara särskilt skyddsvärda träd

Fackman bör utföra inventering och beskriva antal skyddsvärda träd, åtgärdsbehov och vitalitet samt biologiska, kulturhistoriska och upplevelsemässiga värden, innan åtgärd vidtas. *Det första steget med identifiering och bevarande av skyddsvärda träd inom Härryda kommun, är i och med denna inventering genomfört.*

Hävda marker kring grova ekar och andra träd med ljusbehov

En av de viktigaste naturvårdande skötselåtgärderna i Sverige är frihuggning kring grova ekar. Kring jätteeakar (över 400 cm i omkrets) bör man frihugga från konkurrerande träd inom fyra meter från yttre gräns av jätteeakens trädskrona. Gamla hamlingsträd som framröjs bör beskäras för att minska risken för fläxskador då kronan utsätts för vind.

”Wanted dead or alive” – låt död träd leva

Döda träd bör lämnas där det går. Måste trädet tas bort kan grövre stamdelar, fallna träd och döda träd transporteras till lämplig plats där en träddepå (plats där grova döda trädpartier kan få ligga orört) skapas,

Det är inte lätt att se ekstammen som döljer sig bakom all sly. Eken är i akut behov av röjning. Hönekulla, Mölnlycke.

t ex ett skogsbryn, lämplig plats i naturreservat eller annat naturområde.

Prioritera kronavlastning, säkerhetsbeskärning och hamling

För träd som betraktas som en säkerhetsrisk kan trädets tyngdpunkt sänkas genom beskärning, istället för att trädet avverkas. Åtgärden kostar några tusenlappar och förlänger livet på träden. Avverkning är ofta onödig. Beskärning bör ske ovanför murken ved eller håll och vid tidpunkt som är lämplig för träden.

Hamling kräver kunskap i naturvård, trädfysiologi, hamlingstradition och säkerhet. Återhamling är en viktig åtgärd och bör prioriteras i betesmark och ängar, och i anslutning till skogsbryn och åkermark. Återhamlingens lämplighet bör bedömas utifrån historik, naturvärden och möjlighet till fortsatt skötsel. Det är även viktigt att tänka på nyhamling av yngre träd för att vidmakthålla kontinuiteten av hamlade träd.

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Träd	+	+	+	-	-	-	+	+	-	-	+	+
Fladdermöss	-	-	+	+	+	-	-	-	+	+	+	-
Fåglar	+	+	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+

Tabell 10. Åtgärder på och vid träd, lämplig (+) respektive olämplig (-) tidpunkt. Tidpunkten kan vara avgörande för trädens överlevnad. Under november-mars kan de flesta trädslag beskäras. Lönn samt björk och andra ömtåliga och blödande trädslag, är lämpligare att beskära under juli och augusti (Naturvårdsverket, 2004).

Efterträdare och återväxt är viktigt

Det är viktigt att planera för efterträdare på eller i anslutning till marker med grova träd. Det är angeläget att peka ut och skydda träd som får utvecklas och åldras, både på kartor och på det specifika trädets stam, så kallade ”evighetsträd”. Detta kan ske inom översiktsplanering eller andra planeringsinstrument. Exempel är Lunds kommun som pekat ut 500 stycken ”evighetsträd”.

Om alléträd avverkas bör återplantering ske med samma trädslag för att gynna den historiska förståelsen och den biologiska kontinuiteten. För lav-, moss- och svampfloran är det viktigt att prioritera ask, alm, ek och lönn. Medan ask, asp, bok, ek, lind, lönn, hästkastanj och poppel är viktiga trädslag för insektsfaunan.

Undvik grävarbeten i närheten av grova träd

Grävarbeten och plöjning närmare än 15 gånger trädets stamdiameter bör helt undvikas om målet är att långsiktigt bibehålla träden. Skyddszonen ökar för vidkroniga träd. Åtgärden är viktig för att undvika skador på rötter, grenverk, stam och bladverk. Körning med tunga maskiner nära träd kan leda till skador på rotsystemet och att jorden packas, vilket kan vara negativt för träden.

Bestäm lämplig omfattning på skötselåtgärden och arbeta etappvis

En framgångsrik skötselåtgärd styrs av det tekniska utförandet samt väderlek och tidpunkt. Vid omfattande skötselinsatser är det bra att fördela åtgärderna över flera år för att sprida riskerna.

6. 2 Arbete utifrån Naturvårdsverkets mål

I arbetet med att uppfylla tre av de femton nationella miljö kvalitetsmålen, god bebyggd miljö, levande skogar och ett rikt odlingslandskap är arbetet med att bevara och vårda skyddsvärda träd en viktig del.

I Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för skyddsvärda träd står det att:
”Minst 60 % av alla jätteeckar (omkrets över 400 cm) *utanför* skyddade områden har en gynnsam bevarandestatus senast år 2014 i samtliga län. Delmål för 2008 är 50 %. Jätteeckar inom det generella biotopskyddet ingår i målet” (Naturvårdsverket, 2004).

I Härryda kommun finns cirka 28 stycken jätteeckar. Fram till 2014 får man även räkna med att de ekar som befinner sig strax under gränsen passerar 400 cm och blir jätteeckar. Därför kommer antalet jätteeckar 2014 att stiga till cirka 39 stycken (räknat på ekar med omkrets över 390 cm idag).

Ett informationsblad till privata markägare har skickats ut för att ge information och skötsel tips för grova och hamlade träd och för att få markägare att skapa nya framtida jätteträd genom att friställa yngre träd. De mest värdefulla trädområdena bör prioriteras utifrån riktade insatser där privata markägare bör erbjudas stöd vid en engångsinsats.

Inom den kommunala verksamheten finns enligt ”*Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet*” följande mål:

”Goda kunskaper i naturvårdsinriktad trädvård inom kommunal förvaltning (parkförvaltning, tekniskt kontor, kommunekolog eller motsvarande) och hos anlidade entreprenörer” (Naturvårdsverket, 2004).

Detta genomförs genom kurser i naturvårdsinriktad trädvård, där kommunen och Naturvårdsverket har ansvar. Kurser bör även erbjudas till personal som arbetar med trädvård inom kyrkogårdar och golfbanor (Naturvårdsverket, 2004).

6. 3 Arbete i Härryda kommun utifrån resultatet av inventeringen

För träden på ”trädslagens fem-i-topplista” samt på utvalda trädområden vore riktade skötselinsatser att föredra. Man bör även se över om man kan skydda utvalda träd mot avverkning, genom exempelvis naturminnesmärkning eller alternativt någon annan skyddsform. Det är kommunen eller Länsstyrelsen som kan besluta om naturminne enligt 7 kap 10 § MB. Till exempel i tätorterna kan naturminnesmärkning vara ett bra permanent skydd av grova träd (Naturvårdsverket, 2004). Hittills är cirka 335 av inventeringens 1388 träd ”skyddade” genom naturreservat, område med trädfällningsförbud och naturminnesmärkning. Idag finns tre naturminnesmärkta träd i Härryda kommun, en lönn vid Högäset samt två almar i Längenäs. Alla tre står på privat mark.

”Naturminnesmärke – Fridlyst enligt lag.” Naturminnesmärke på grov alm på Längenäs gård.

Samtidigt är det viktigt att se till att det finns blivande jätteträd som tar över när de gamla faller/dör. Detta är viktigt för att trygga trädkontinuiteten på platsen. Vid insatser kring grova träd bör även insatser riktas mot vuxna eller yngre träd som har förutsättningar att bli jätteträd på sikt.

Trädinventeringen är inlagd i GIS som ett eget trädsikt och bör fungera som ett planeringsverktyg i den kommunala verksamheten. Så långt det är möjligt bör hänsyn tas till grova träd vid anläggning eller byggnation. Där det är möjligt kan avlastningsbeskränning av trädkronan alternativt skapande av högstubbe, vara att föredra framför direkt avverkning av trädet. Om trädet ska fällas bör trädstammen få bli kvar på området så att mängden grov död ved bibehålls.

Kurser för allmänheten i hamling bör genomföras för att trygga framtida antal hamlade träd. Detta innebära åter- och nyhamling av träd och kan eventuellt ordnas tillsammans med hembygdsföreningarna och LRF (Lantbrukarnas riksförbund). Kurser genomförs med fördel på gårdar där det idag finns hamlade träd. En framtida återinventering kan vara aktuell om cirka tio år för att på nytt bedöma åtgärdsbehov och för att se eventuella förändringar.

6. 4 Rapportera fynd av grova eller hamlade träd

Målsättningen med detta projekt var att finna alla grova träd i kommunen. Inventeringen bygger på rapporter, tips och egna upptäckter varför enstaka träd kan ha förbisetts. Materialet är utformat på ett sätt som möjliggör för tillägg av ytterligare träd i GIS (kartprogram för datorn med geografisk information).

Vid fynd av grova träd över 250 cm i omkrets eller hamlade träd över 200 cm i omkrets, som inte redovisas i denna rapport vänligen kontakta miljösamordnaren på Härryda kommun telefon: 031-724 62 53 eller miljosamordnare@harryda.se

7. Referenser

- Hultengren, S. & Nitare, J. (1999) *Instruktion för inventering av grova lövträd i södra Sverige*. Naturcentrum, Stenungsund.
- Johansson, E. (2006) *Hamlingens betydelse för den biologiska mångfalden av epifyter på grova lövträd*. Magisterexamensarbete i ekologi vid högskolan i Skövde i samarbete med Härryda kommun.
- Jordbruksverket (1998) *Träd i odlingslandskapet*. Omtryck från 1994.
- Jordbruksverket (1994) *Åker och gårdsmiljöer*.
- Länsstyrelsen (2006) *Inventering av skyddsvärda träd i skyddade områden i Västra Götalands län*. Länsstyrelsen i Västra Götaland rapport 2006:61.
- Moberg, R. & Holmåsen, I. (2000) *Lavar en fälthandbok*. (3:e rev. uppl. 3:e tryckningen). Stenströms Bokförlag AB/Interpublishing, Stockholm.
- Naturvårdsverket (2004) *Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet*. Rapport 5411, oktober 2004. CM-gruppen, Bromma.
- Nitare, J. (red) (2005) *Signalarter – Indikatorer på skyddsvärd skog*. Flora över kryptogamer. Skogsvårdsstyrelsens förlag, Jönköping.
- Thor, G. (1999) *Rödlistade lavar i Sverige - Artfakta*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

8. 1 Bilaga

Inventeringsblankett skyddsvärda träd

Område: _____ Koordinater (WPT): _____
Datum: _____ Inventerare: _____
Trädslag: _____ Omkrets (cm): _____

Miljö / Biotop

☐ Barrskog	☐ Kultiverad betesmark	☐ Allé	☐ Väggkant
☐ Blandskog	☐ Naturlig betesmark	☐ Kyrkogård	☐ Bryn
☐ Lövskog	☐ Slätteräng	☐ Park	_____
☐ Gårdsmiljö	☐ Åker / Vall	☐ Tomtmark	_____

Hävdtyp Bete Slätter Röjning Ohävd Gårdsplan Annat _____

Vitalitet

- Friskt eller minskad, 50% av krona lever
 Klart försämrad, 20-50% av krona lever
 Döende <20% av kronan lever
 Dött, stående
 Dött liggande

Största håligheter

☐ Ingen	☐ 10-30 cm vid mark (5b)
☐ Ev. liten hålighet vid eller ovan mark	☐ 10-30 cm både vid och ovan mark (5ab)
☐ <10 cm ovan mark (4a)	☐ >30 cm ovan mark (6a)
☐ <10 cm vid mark (4b)	☐ >30 cm vid mark (6b)
☐ <10 cm både vid och ovan mark (4ab)	☐ >30 cm både vid och ovan mark (6ab)
☐ 10-30 cm ovan mark (5a)	☐ Stor hålighet och lite mulm som ligger på marken, ingångshål när marken (7)

Hot Inget Igenväxning Avverkning Annat (se kommentar)

Behov av frihuggning Inget Akut (inom 2 år) Snart (3-10 år) Framtida (>10 år)

Blivande jätteträd (Träd 200-313 cm, inom 500 m) Rikligt Flera Enstaka Saknas

Påverkan / ingrepp

☐ Avverkning	☐ Järnväg	☐ Båver	☐ Svampangrepp	☐ Barkskada, betesdjur
☐ Barrplantering	☐ Kraftledning	☐ Hackspettshack	☐ Upphört bete	☐ Barkskada, annat
☐ Bebyggelse/tomt	☐ Parkskötsel	☐ Insektsangrepp	☐ Vattenstörning	☐ Hamling >30 år
☐ Dikning	☐ Restaurering	☐ Myrangrepp	☐ Viltbete	☐ Hamling 10 - 30 år
☐ Gallring	☐ Traktorkörskador	☐ Nuvarande bete	☐ Översvämning	☐ Hamling nyligen <10 år
☐ Grustäkt	☐ Väg	☐ Röjning	_____	_____
☐ Grävd breddning	☐ Vägbygge	☐ Stormskadat	_____	_____

Indikatorarter

☐ <i>Arthonia cineropruinosa</i> , Puderfläck	☐ <i>Gyalecta ulmi</i> , Almlav	☐ <i>Sclerophora farin</i> , Brunskaftad blekspik
☐ <i>Arthonia vinosa</i> , Rostfläck	☐ <i>Opegrapha illecebrosa</i> , Gammelekslav	☐ <i>Sclerophora nivea</i> , Gulvit blekspik
☐ <i>Bactrospora corticol</i> , Liten sönderfallslav	☐ <i>Lobaria amplissima</i> , Jättelav	☐ <i>Sclerophora peronella</i> , Liten blekspik
☐ <i>Calicium adpersum</i> , Gulpudrad spiklav	☐ <i>Lobaria pulmonaria</i> , Lunglav	☐ ANOMODON SPP., BARONMOSSOR
☐ <i>Calicium quercinum</i> , Ekspik	☐ <i>Lobaria scrobiculata</i> , Skrovellav	☐ <i>Anomodon attenuatus</i> , Piskbaronm.
☐ <i>Chaenotheca chlorella</i> , Kornig nållav	☐ <i>Lobaria virens</i> , Örtlav	☐ <i>Anomodon viticulosus</i> , Grov baronm.
☐ <i>Chaenotheca phaeocephala</i> , Brun nållav	☐ <i>Normandina pulchella</i> , Mussellav	☐ <i>Antitricum curtispindula</i> , Fällmossa
☐ <i>Cliostomum corrugatum</i> , Gul dropplav	☐ <i>Bacidia rubella</i> , Lönnlav	☐ <i>Homalothecium seric.</i> , Guldlocksmossa
☐ COLLEMA SPP., GELÉLAVAR	☐ NEPHROMA SPP., NJURLAVAR	☐ <i>Porella platyphylla</i> , Trädporrella
☐ <i>Collema flaccidum</i> , Slanklav	☐ <i>Nephroma laevigatum</i> , Västlig njurlav	☐ <i>Frullania tamarisci</i> , Klippfrullnia
☐ <i>Collema furfuraceum</i> , Stiftgelélav	☐ <i>Nephroma parile</i> , Bårdlav	☐ NECKERA SPP., FJÄDERMOSSOR
☐ <i>Collema nigrescens</i> , Läderlappslav	☐ <i>Megalaria grossa</i> , Ådellav	☐ <i>Aleurodiscus disciformis</i> , Ekskinn
☐ <i>Collema subflaccidum</i> , Grynig gelélav	☐ PANNARIA SPP., GYTTER/BLYLAVAR	☐ <i>Fistulina hepatica</i> , Oxtungssvamp
☐ <i>Cyphelium inquinans</i> , Sotlav	☐ <i>Parmelina tiliacea</i> , Silverlav	☐ <i>Grifola frondosa</i> , Korallticka
☐ <i>Gyalecta flotowii</i> , Blek kraterlav	☐ <i>Peltigera collina</i> , Grynig filltav	☐ <i>Hapalopilus croceus</i> , Saffransticka
☐ <i>Gyalecta truncigena</i> , Mörk kraterlav	☐ <i>Schismatomma dec.</i> , Grå skårelav	☐ <i>Laetiporus sulphureus</i> , Svavelticka
☐ <i>Opegrapha vermicellifera</i> , Stiftklotterlav	☐ <i>Sclerophora amabilis</i> , Sydlig blekspik	☐ <i>Pachykytospora tuberculosa</i> , Blekticka
☐ <i>Pleurosticta acetabulum</i> , Kyrkogårdslav	☐ <i>Sclerophora conioth</i> , Rödbrun blekspik	☐ <i>Xylobolus frustulatus</i> , Rutskind

Åtgärdsförslag 1. Avverka barrträd 2. Avlastningsbeskr detta träd 3. Återhamling 4. Hamla närstående träd 5. Stängsla in med betesmarken 6. Avlastningsbeskr detta och/eller närstående träd

Kommentar 1. Flerstamigt över brösthöjd 2. Högstubbe

Framtagen av Länsstyrelsen i Västra Götaland 2005, vissa tillägg har gjorts (se metod) för att passa detta projektet.

8. 2 Bilaga

Inventeringsblankett alléer

Allén ska till övervägande del utgöras av vuxna lövträd och att det ska vara minst fem träd i en rad längs en väg eller före detta väg.

Lokal / Trakt: _____ Datum: _____
Inventerare: _____

X start: _____ Y start: _____

X slut: _____ Y slut: _____ (X gren:
_____ Y gren: _____)

Ensidig Tvåsidig Övrig trädrad, ej allé Belagd väg Grusväg Ej eller knappt använd väg

Art						Totalt
Antal						
Unga						
Vuxna						
Grova (200-314 cm)						
Jätteträd (>314 cm)						
Hamlade < 30 år sedan						
Hamlade > 30 år sedan						
Hålträd						

Påverkan / Ingrepp

Barkskador:

Enstaka Många

Allé i omedelbar anslutning till bebyggelse:

Helt Delvis Nej

Allé i öppet landskap:

Helt Delvis (Nej)

Skador från fordon på grenverk

Påverkan på rötter från grävning

Kommentarer:

Framtagen av Länsstyrelsen i Västra Götaland.

8.3 Bilaga

Indikatorarter

Släkte	Art	Substrat	Hotkategori/ Signalvärde
Lavar	<i>Arthonia cineropruinosa</i> , puderfläck	Ek	NT/-
	<i>Arthonia vinosa</i> , rostfläck	Lövträd, gran	-/S ¹
	<i>Bacidia rubella</i> , lönnlav	Lövträd	-/S ²
	<i>Bactrospora corticol</i> , liten sönderfallslav	Ek	VU/-
	<i>Calicium asdpersum</i> , gulpudrad spiklav	Främst ek	S ³ /-
	<i>Calicium quercinum</i> , ekspik	Ek	VU/-
	<i>Chaenotheca chlorella</i> , kornig nållav	Barr- och lövträd	-/S ³
	<i>Chaenotheca phaeocephala</i> , brun nållav	Främst ek	-/S ³
	<i>Cliostomum corrugatum</i> , gul dropplav	Ek	NT/S ³
	<i>Collema flaccidum</i> , slanklav	Gamla lövträd	-/S ³
	<i>Collema furfuraceum</i> , stiftgelélav	Gamla lövträd	NT/S ³
	<i>Collema nigrescens</i> , läderlappslav	Gamla lövträd	NT/S ³
	<i>Collema subflaccidum</i> , grymig gelélav	Gamla lövträd	VU/S ³
	<i>Cyphelium inquinans</i> , sotlav	Löv- och barrträd, ved	-/S ³
	<i>Gyalecta flotowii</i> , blek kraterlav	Främst hamlade askar	NT/S ³
	<i>Gyalecta truncigena</i> , mörk kraterlav	Grovbarkiga lövträd	NT/S ³
	<i>Gyalecta ulmi</i> , almlav	Ädellövträd	NT/S ³
	<i>Opegrapha vermicellifera</i> , stiftklotterlav	Ädellövträd	VU/S ³
	<i>Opegrapha illecebrosa</i> , gammelekslav	Ek	VU/S ³
	<i>Lobaria amplissima</i> , jättelav	Lövträd	EN/S ³
	<i>Lobaria pulmonaria</i> , lunglav	Lövträd, klippor	NT/S ³
	<i>Lobaria scrobiculata</i> , skrovellav	Lövträd, klippor	NT/S ³
	<i>Lobaria virens</i> , örtlav	Skuggiga ädellövträd	EN/S ³
	<i>Megalaria grossa</i> , ädellav	Lövträd	NT/S ³
	<i>Nephroma laevigatum</i> , västlig njurlav	Mossiga lövträd	NT/S ³
	<i>Nephroma parile</i> , bårdlav	Mossiga lövträd	-/S ³
	<i>Normandina pulchella</i> , mussellav	Krattekskogar, lövträd	NT/S ³
	<i>Pannaria</i> sp. gyttelavar/blylavar*	Mossiga lövträd	RE, CR, VU, NT/S ³
	<i>Parmelina tiliacea</i> , silverlav**	Lövträd, kyrkogårdsmur	-/S ³
	<i>Peltigera collina</i> , grymig filllav	Gamla lövträd	-/S ³
	<i>Pleurosticta acetábulum</i> , kyrkogårdslav***	Gamla lövträd, dammigt	Naturvårdsintressant
	<i>Schismatomma decolorans</i> , grå skårelav	Främst ek	NT/S ³
	<i>Sclerophora amabilis</i> , sydlig blekspik	Gamla ädellövträd	VU/S ³
<i>Sclerophora conioph</i> , rödbrun blekspik	Gamla ädellövträd	NT/S ³	
<i>Sclerophora farin</i> , brunskaftad blekspik	Gamla ädellövträd	NT/S ³	
<i>Sclerophora nivea</i> , gulvit blekspik	Gamla ädellövträd	-/S ³	
<i>Sclerophora peronella</i> , liten blekspik	Gamla ädellövträd	NT/S ³	
Mossor	<i>Anomodon attenuatus</i> , piskbaronmossa	Lövträd, sten	-/S ¹
	<i>Anomodon viticulosus</i> , grov baronmossa	Gamla ädellövträd	-/S ¹
	<i>Antitrichia curtipendula</i> , fällmossa	Grova ädellövträd, sten	-/S ²
	<i>Homalothecium sericeum</i> , guldocksmossa	Ädellövträd, sten	-/S ²
	<i>Porella platyphylla</i> , trädporrella	Grova ädellövträd	-/S ²
	<i>Frullania tamarisci</i> , klippfrullnia	Främst ek, klippblock	-/S ¹
	<i>Neckera</i> sp., fjädermossor*	Ädellövträd	NT(3 arter)/ S ³
	<i>Neckera complanata</i> , platt fjädermossa	Ädellövträd, klippblock	-/S ³
Tickor	<i>Aleurodiscus disciformis</i> , ekskin	Ek	NT/-
	<i>Fistulina hepatica</i> , oxtungssvamp	Ek	NT/S ³
	<i>Grifola frondosa</i> , korallticka	Ek	NT/S ³
	<i>Hapalopilus croceus</i> , saffransticka	Ek	CR/S ³
	<i>Pachykytospora tuberculosa</i> , blekticka	Ek	NT/S ³
	<i>Xylobolus frustulatus</i> , rutskin	Ek	NT/-

Tabell 3. Indikatorarter av lavar, mossor och tickor i projektet. Rödlistkategorierna följer ArtDatabanken (2005), för beskrivning hänvisas till tabell 1 ovan. Signalartsvärdet grundar sig på färgskalor för västra Sverige i Nitare (2005). Färgskalorna bygger på hur vanligt förekommande arten är samt om den har någon utmärkande geografisk utbredning. Signalartsvärdet S³ är högsta, S² medelgott värde och S¹ låg signalartsvärde. *Inom gyttelavar och blylavar finns flera olika lavar med olika rödlistvärde, dock har de alla S³, det samma gäller för fjädermossor. **En personlig klassning har gjorts för *Parmelina tiliacea*, Silverlav till S³. Enligt 2005 års rödlista var arten klassad som NT, men år 2005 ingår den inte längre i rödlistan och ingår inte heller i Nitare (2005). ****Pleurosticta acetábulum*, kyrkogårdslav ingår då den är naturvårdsintressant och återfinns vid öppna dammiga miljöer (Moberg & Holmåsén 2000), men är ej klassad som signalart eller rödlistad.

-Turen att ha ett gammalt träd?

Information och skötseltips

Grova lövträd är ofta knutna till gårdsmiljöer och är ett resultat av bondens mångsidiga brukande av naturresurser. Förr skördades grenarna som vinterfoder åt djuren (man hamlade träden), samtidigt som det på nästan alla gårdar fanns ett vårdträd som ofta hade planterats vid en speciell händelse för gården eller för de som bodde där. Grova lövträd finner man även i vägkanter, alléer, hagmarker och vid kyrkogårdar.

Hamlad ask i Klippans naturreservat.

Gamla och döda träd bör sparas då de är en viktig livsmiljö för tusentals arter av t ex fåglar, fladdermöss, insekter, mossor, lavar och tickor. Äldre träd ger en stor yta för arterna att vistas på, samtidigt som de har utrymmen och substrat som yngre träd saknar i form av skrymslen och vrår, håligheter och död ved i olika nedbrytningsstadier. För att bevara en rik och varierad fauna och flora är det därför viktigt att många träd får stå kvar i landskapet, då flera arter som trivs i gamla träd har svårt att sprida sig längre sträckor.

Under 2007 genomförde Härryda kommun en inventering av grova lövträd för att få en översiktlig kunskap om deras förekomstfrekvens och bevarandestatus. Träd över 250 cm i omkrets, hamlade träd samt träd med stor hålighet över 200 cm dokumenterades genom fältbesök. Dessa träd har en mycket stor betydelse för biologisk mångfald.

Hur kan du sköta träden?

Inventeringen visar att många skyddsvärda träd i Härryda kommun idag löper stor risk att dö eller skadas i förtid då marken intill träden växer igen, eller till följd av avverkning på grund av oro för att träden ska trilla och skada närstående hus. Träden sprider platsens historia vidare, eken kan t ex bli över 1000 år gammal, medan de andra lövträden oftast lever några hundra år. Därför följer några tips hur man kan vårda träden.

Röjning – träden behöver solljus

Igenväxning och ändrad markanvändning gör att flerhundraåriga träd riskerar att dö eller skadas i förtid. Lövträden behöver en sly- och trädfri yta minst lika stor som trädkronan. Är det kraftigt igenväxt kring trädet är det bäst att röja i etapper under flera år, annars kan trädet ta skada genom en ljuschock. Det är sedan viktigt att regelbundet röja i framtiden.

Kronavlastning – lätta på tyngden

Ett träd med stor krona löper risk att grenar bryts av tung snö eller i kraftiga stormar. Istället för att avverka ett träd som känns för stort intill hus, kan trädet avlastningsbeskäras så att trädkronan blir lättare. Detta görs genom att enstaka grenar kapas. Om du inte själv vill/kan utföra arbetet, kan du kontakta någon arborist som är specialutbildad för sådana här uppdrag. Kostnaden är några tusen kronor för att beskära ett träd och man kan få avfallet bortforslat. Många företag erbjuder gratis konsultation och prissättning före åtgärd.

Hamling – fortsatt det gamla kulturarvet

Hamling (lövtakt) innebär att trädet beskärs på grenar. Syftet var att skörda löv till djurfoder samt att få ökad ljusinstrålning till marken. För ett tidigare hamlat träd som inte hamlats på ett tag kan man pröva sig fram genom att såga några

Nyligen hamlade lindar.
Foto: www.bioresurs.uu.se

grenar år för år, så att man inte sågare ner allt på en gång. Man bör hamla träden något längre ut än tidigare kapningspunkt eller på samma ställe, men aldrig närmare stammen än vad som tidigare gjorts. Har det gått mycket lång tid sedan trädet hamlades är det inte lämpligt att återhamla trädet, då kan kronavlastning genomföras för att minska trädets krona.

Sveriges största ek,
Rumsullaeken, ihålig och
med en omkrets på hela 14
meter!
Foto: www.bioresurs.uu.se

Ihåliga träd – barnens kurragömmaplats

Många arter nyttjar håligheter i träden. Det finns flera stadier av hålighet, allt från enstaka hål efter grenar som suttit på stammen och hackspethål, till stor hålighet så att man kan klättra in i stammen på trädet. Trädet är ofta mycket starkt och levnadskraftigt även om det är ihåligt och endast bark och ytved finns kvar. Så låt ditt hålträd stå kvar och blir en rolig kurragömmaplats för dina barn eller barnbarn!

Fler skötsel tips:

- Undvik grävarbeten nära grova träd! Låt trädet få en skyddszon så att inte rötter, stam, gren- eller bladverk skadas.
- Undvik att plantera barrträd nära grova lövträd! Dessa kommer på sikt att skugga ut de grova lövträden.
- Undvik barkgnag på trädstammar i betesmarker! Barkgnag förekommer främst på vintern när bete saknas, man kan då stängsla så djuren inte kommer för nära stammen.
- Låt döda träd leva! Ett talesätt säger att ”*en ek växer i 500 år, lever i 500 år och dör i 500 år*”. Lämna därför döda träd åt naturen på platser där de kan stå utan att störa.
- Har du möjlighet så planera gärna för en framtida efterträdare för ditt grova träd. Då kan de arter som lever i det grova trädet få en chans att överleva, och flytta in i det nya trädet. Samtidigt minskar generationsglappet mellan träd i området.
- Har du hamlade träd så tänk gärna på att nyhamla träd i området så att du på sikt får flera generationer hamlade träd.

”Inventering av grova lövträd i Härryda kommun” är ett naturvårdsprojekt som medfinansierats av Naturvårdsverkets statliga bidrag till kommunal och lokal naturvård. Härryda kommun har stått för arbetet och resterande kostnader.

Inventeringsrapporten finns tillgänglig på kommunens hemsida, harryda.se

Mer information:

Karin Meyer, Miljösamordnare Härryda kommun

Tel. 031-724 62 53, miljosamordnare@harryda.se

Emma Nevander, projektanställd biolog på Härryda kommun har genomfört trädinventeringen.

Lästips:

- Jordbruksverkets broschyrer: *Hamling och lövtäkt, Träd i odlingslandskapet samt Åker och gårdsmiljöer*.
- *Gastekar och väckefuror, träd med historia* (2007) Carlsson, Å., Forshed, N. & Larsson, E-L.
- *Svenska Jätteträd och deras mytologiska historia* (2001) Österman, P.

